

JANUSZ CZECHOWSKI (Słupsk)

FRANCISZEK CHARWAT
– KIERUNKI AKTYWNOŚCI DYPLOMATYCZNEJ
NA PLACÓWCE W HELSINKACH (1928–1935)

Słowa kluczowe: Polonia fińska, ruch komunistyczny w Finlandii, ruch narodowy z Lappo, fiński Kościół katolicki, Towarzystwo Fińsko-Polskie, polska dyplomacja międzywojenna, poselstwo

Przed przybyciem na placówkę fińską Franciszek Charwat reprezentował państwo polskie we Wrocławiu (konsul generalny), Berlinie (kierownik Konsulatu RP), Hamburgu (kierownik Konsulatu RP), Charkowie (*chargé d'affaires* i kierownik Wydziału Konsularnego Poselstwa RP) i Tallinie (*chargé d'affaires*, poseł nadzwyczajny i minister nadzwyczajny). Warto również zaznaczyć, że F. Charwat miał trzynastoletni staż w służbie cesarstwa austro-węgierskiego w okresie poprzedzającym odzyskanie przez Polskę niepodległości¹. Dwie ostatnie placówki (Charków i Tallin) zasługują na specjalne podkreślenie. Dyplomata, reprezentując Rzeczpospolitą, obserwował na Ukrainie proces budowania komunistycznego systemu podporządkowanego politycznemu centrum w Moskwie. Rzeczą szczególnie istotną, możliwą do ewentualnego wykorzystania przez polską dyplomację, były zauważalne rozdziewki między Ukraińcami a moskiewską centralą w tym okresie. Polskie meldunki z Charkowa miały więc w powyższym zakresie duże znaczenie. W trakcie swojej działalności F. Charwat informował m.in. 27 VII 1922 r., że przedstawiciel Ludowego Komisariatu Spraw Zagranicznych w Charkowie Władimir Jakowlew sugerował przedstawicielstwu, „iż Ukraina gotowa jest zawrzeć samodzielnie długo negocjowaną umowę handlową z Polską, nawet jeśli nie dojdzie do porozumienia w sprawie analogicznej umowy polsko-rosyjskiej, sabotowanej przez Moskwę”². Z kolei w czasie pobytu w stolicy Estonii F. Char-

¹ *Polityka morska państw bałtyckich i skandynawskich w świetle referatów polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych na zjazd bałtycki w Gdyni w 1937 r.*, oprac. Andrzej G. DĄBROWSKI, Piotr KOŁAKOWSKI, Słupsk 2004, s. 91; Piotr ŁOSSOWSKI, *Dyplomacja Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1992, s. 20.

² Cyt. za: Jan J. BRUSKI, *Między ukrainizacją a rusyfikacją. Sowiecka polityka narodowościowa na Ukrainie w ocenie dyplomacji i wywiadu II RP*, Prace Komisji Środkowoeuropejskiej PAU, t. 17: 2009, s. 11.

wat dał się poznać jako zwolennik wojskowej współpracy Warszawy z Tallinem i Rygą. Sprawa była dla strony polskiej istotna, zwłaszcza w okresie niepowodzenia w realizacji szerszego, polityczno-wojskowego porozumienia w regionie, o którym będzie mowa poniżej³. Natomiast dyplomatyczna służba w stolicy Finlandii rozpoczęła się 9 VIII 1928 r. Był to okres wyciszenia politycznych relacji na linii Warszawa–Helsinki, których apogeum przypadło na lata 1920–1925, kiedy Polska wspólnie z Finlandią, Łotwą i Estonią pracowała nad ideą sojuszu zwanego Związkiem Bałtyckim.

Po odbudowaniu niepodległości, możliwej po rozpadzie rosyjskiego imperium, wydawało się, że zarówno Rzeczpospolita, jak i małe kraje wschodniego wybrzeża Bałtyku porozumieją się w celu utworzenia polityczno-wojskowego bloku o charakterze obronnym, zdolnego do zapewnienia bezpieczeństwa przed ekspansją nowej, komunistycznej Rosji. Praktycznie natychmiast, chociaż regularnie dopiero od 1920 r., zaczęto organizować cykliczne spotkania i narady stron (próbowano tematem zainteresować także Litwę), których efektem finalnym miał być trwały związek państw regionu gwarantujący zbiorową reakcję w odpowiedzi na potencjalny kryzys. Zagrożenie ze strony bolszewickiej Rosji (później ZSRR) było realne. Komunistyczna doktryna nie zaakceptowała terytorialnych zmian, które pojawiły się we wschodniej części kontynentu po zakończeniu pierwszej wojny światowej. Co więcej, nawet potencjalne zwycięstwo rosyjskiej kontrrewolucji, możliwe jeszcze na początku lat dwudziestych, nie gwarantowało zachowania *status quo*. W kontekście ówczesnej sytuacji geopolitycznej Andrzej Peplowski stwierdził: „każda Rosja, niezależnie od panującego w niej ustroju, musi dążyć do tego, aby się stać państwem środkowoeuropejskim, jeżeli chce prowadzić politykę wielkomocarstwową. Będzie dążyć do wybrzeży Bałtyku, do granicy bezpośredniej z Niemcami”⁴.

Marzec 1922 r. zdawał się wieńczyć dążenia Polski, Finlandii, Łotwy i Estonii do stworzenia wspólnego sojuszu. Podpisany 17 marca układ regulował kilka kwestii. Zostały potwierdzone układy pokojowe podpisane z Rosją, zobowiązano się do niezawierania układów skierowanych przeciwko którejkolwiek ze stron, zgodzono się co do konieczności pokojowego rozstrzygnięcia tematów spornych, ochrony mniejszości narodowych i wspólnego odniesienia się do zagrożeń w regionie⁵. Niestety układ nie wszedł w życie. Finlandia odmówiła ratyfikacji porozumienia. Wśród przyczyn, które skłoniły rząd Juho H. Vennoli do odrzucenia przyjętych zobowiązań, były naciski Niemiec⁶. Kraj ten w życiu polityczno-gospodarczym Finlandii odgrywał specyficzną rolę. W rezultacie Finowie w dwudziestoleciu międzywojennym nie godzili się na żaden alians, którego ostrze mogło być

³ Piotr ŁOSSOWSKI, *Stosunki polsko-estońskie 1918–1939*, Gdańsk 1992, s. 68.

⁴ Andrzej PEPLÓŃSKI, *Wywiad a dyplomacja II Rzeczypospolitej*, Toruń 2004, s. 30.

⁵ Andrzej SKRZYPEK, *Układ polsko-bałtycki z 17 marca 1922 r.*, *Z dziejów stosunków polsko-radzieckich*. Studia i materiały, t. 8: 1971, s. 45.

⁶ Janusz CZECHOWSKI, *Rola Niemiec w świadomości Finów. Związki z Niemcami i propaganda niemiecka w Finlandii w latach 1917–1939*, *Zapiski Historyczne*, t. 74: 2009, z. 2, s. 34.

skierowane przeciwko Niemcom. Stanowiło to problem dla polskiej dyplomacji, która ewentualną współpracę z Finami mogła praktycznie brać pod uwagę tylko na kierunku rosyjskim. Niepowodzenie układu z marca 1922 r. nie zahamowało dalszych konsultacji w tej dziedzinie. Trwały one do 1925 r. i – jak się okazało – nie przyniosły decydujących rozwiązań. Idea Związku Bałtyckiego pozostała w sferze politycznej fikcji. Relacje Polski wobec politycznych partnerów musiały więc ulec zmianie. Komentując nową sytuację, Marian Leczyk podkreślił, że dyplomacja polska, odchodząc od koncepcji bloku bałtyckiego, podjęła wysiłek na rzecz wspólnej polsko-fińskiej-bałtyckiej polityki wobec ZSRR⁷.

Powyższe tezy, determinujące fińską działalność na arenie międzynarodowej w latach dwudziestych i trzydziestych, w sposób bezpośredni i pośredni poświadcza fińska literatura przedmiotu, w tym obszerna synteza polityczna autorstwa takich historyków, jak Osmo Jussila, Seppo Hentilä i Jukka Nevakivi⁸. W przypadku Finlandii pojawiło się jeszcze jedno niebezpieczeństwo, mianowicie aktywny, wewnętrzny ruch komunistyczny. Wspierany z zewnątrz osłabiał struktury państwowe i przygotowywał grunt pod bolszewicką ekspansję. Problematykę tę badał i przedstawił m.in. Heikki Ylikangas⁹. Niewątpliwie swoje znaczenie w przybliżeniu realiów epoki mają też pamiętniki marszałka Carla G. Mannerheima¹⁰. Wspomniane opracowania charakteryzują zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania, w jakich przyszło pracować F. Charwatowi.

Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy wymiana Tytusa Filipowicza na F. Charwata¹¹ miała służyć realizacji zmodyfikowanej koncepcji polityki zagranicznej wobec Finlandii i pozostałych krajów partnerskich. Nowy poseł przybył do Helsinek po upływie ponad dwóch lat od chwili załamania się polityki związanej z budową Związku Bałtyckiego. Nie można też uznać, że zmiana placówki w Tallinie na Helsinki była zawodowym awansem F. Charwata, chociaż niewątpliwie Finlandia odgrywała bardziej znaczącą rolę dla MSZ w Warszawie niż Estonia. Przyjazd F. Charwata do Helsinek nie spotkał się ze szczególnym zadowoleniem kół politycznych Finlandii. Hjalmar Procopé, ówczesny szef fińskiego MSZ, potwierdzając niezmiennosc polityki zagranicznej od kilku lat i odnosząc się do przyjazdu nowego posła, stwierdził: „zjawił się tu mając nadzieję osiągnąć nie wiadomo co”¹².

⁷ Marian LECZYK, *Polityka II Rzeczypospolitej wobec ZSRR w latach 1925–1934*, Warszawa 1976, s. 41.

⁸ Osmo JUSSILA, Seppo HENTILÄ, Jukka NEVAKIVI, *Suomen poliittinen historia*, Helsinki 2006, s. 165 n.

⁹ Heikke YLIKANGAS, *Suomen historian solmukohdat*, Helsinki 2007, s. 242.

¹⁰ Carl G. MANNERHEIM, *Wspomnienia*, przeł. Krystyna SZELĄGOWSKA, wstęp i przypisy Michał KOPCZYŃSKI, Warszawa 1996.

¹¹ Przyjazd F. Charwata do Helsinek poprzedził jeszcze kilkumiesięczny okres urzędowania w charakterze posła Tadeusza Bielskiego-Sariusza (1 XII 1927 – 1 VIII 1928 r.), *chargé d'affaires* poselstwa. Zob. Raimo PULLAT, *Stosunki polsko-fińskie w okresie międzywojennym*, przeł. Magdalena GALIŃSKA, Warszawa 1998, s. 31–32.

¹² Cyt. za: *ibid.*, s. 78.

Wspomniano już wcześniej, że porażka koncepcji bloku bałtyckiego była w pewnym zakresie rezultatem wpływów Niemiec w Finlandii. Sukces dyplomacji niemieckiej polegający na odciągnięciu tego kraju od współpracy z Polską miał więc wymierne znaczenie. Podkreślić jednak należy, że propaganda Rzeszy aktywna była w Finlandii również w kolejnych latach. Wizytujący ten kraj w kwietniu 1933 r. polski oficer ppłk Władysław Zientkiewicz pisał: „propaganda niemiecka bardzo silna i skuteczna”¹³. Ale dodał także: „mimo tego rozumne przeciwdziałanie ze strony Polski może zdziałać bardzo wiele”¹⁴. Niewątpliwie przekonanie o potrzebie działania w tej kwestii istniało w kręgach polskiej dyplomacji znacznie wcześniej. Czy zatem rozpoznanie niemieckiej obecności w Finlandii i potencjalne jej przeciwdziałanie mogło się wiązać z osobą F. Charwata? Niewykluczone, zważywszy na istniejące powiązania posła z Oddziałem II Sztabu Generalnego¹⁵. Przed przyjazdem na helsińską placówkę działalność wywiadowcza dyplomaty F. Charwata pozbawiona była większych sukcesów. Podczas pracy konsularnej w Charkowie w latach 1921–1923 jego aktywność na tej płaszczyźnie bardzo krytycznie oceniali współpracownicy¹⁶. Niemniej, jako zwolennikowi Józefa Piłsudskiego¹⁷, zwłaszcza po zamachu majowym (1926), mogły być mu powierzone zadania o charakterze wywiadowczym także w stolicy Finlandii¹⁸. Kraj ten, jak informuje A. Pepłoński, został zaliczony do drugiej grupy państw rozpoznania wojskowego¹⁹.

Podczas obecności F. Charwata w Helsinkach, bez wątpienia za jego wiedzą²⁰, aktywnie działał polski ataszat wojskowy na niwie polsko-fińskiej współpracy wywiadowczej. *Attaché* kpt. Marian Chodacki na początku lat trzydziestych usiłował zainteresować tą formą kontaktów szefa Sztabu Generalnego Finlandii płka Kurta Walleniusa, głównie przeciwko ZSRR²¹. Jakakolwiek współpraca wywiadów obydwu krajów nie mogła się jednak nie odnieść do problemu związanego ze stosun-

¹³ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej cyt. AAN), Sztab Generalny, sygn. 616/160, k. 40, Raport ppłka Władysława Zientkiewicza z 30 IV 1933 r. Szerzej na temat wpływu Niemiec na życie polityczne Finlandii zob. w: J. CZECHOWSKI, *Rola Niemiec w świadomości Finów*, s. 31–44.

¹⁴ AAN, Sztab Generalny, sygn. 616/160, k. 40, Raport ppłka Władysława Zientkiewicza z 30 IV 1933 r.

¹⁵ Wojciech SKÓRA, *Śłużba konsularna Drugiej Rzeczypospolitej. Organizacja, kadry i działalność*, Toruń 2006, s. 772.

¹⁶ Andrzej PEPEŁOŃSKI, *Wywiad polski na ZSRR 1921–1939*, Warszawa 2010 (wyd. 2), s. 109–110.

¹⁷ W. SKÓRA, op.cit., s. 774.

¹⁸ Strona polska szczególnie zainteresowana była rozpoznaniem kontaktów armii fińskiej z oficerami niemieckiego Sztabu Generalnego. Zob. AAN, Ataszaty Wojskowe, sygn. A II/95, k. 239, Pismo Oddziału II Sztabu Generalnego do ataszatu wojskowego przy poselstwie polskim w Helsinkach z 25 IX 1928 r.

¹⁹ A. PEPEŁOŃSKI, *Wywiad a dyplomacja*, s. 43. Do grupy pierwszej należały: Niemcy, Rosja, Litwa i Czechosłowacja. Zob. *ibid.*, s. 42.

²⁰ Jak podaje Piotr Łossowski, *attaché* wojskowy podlegał przede wszystkim szefowi Oddziału II Sztabu Głównego. Jednocześnie wchodził w skład personelu placówki dyplomatycznej, którą kierował poseł lub ambasador. Zwyczajem było, aby mający dużą samodzielność *attaché* współpracował z posłem. Zob. P. ŁOSSOWSKI, *Dyplomacja Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 69–70.

²¹ Andrzej PEPEŁOŃSKI, *Wywiad polski na ZSRR 1921–1939*, Warszawa 1996 (wyd. 1), s. 186.

kiem do Niemiec. W okresie międzywojennym, jak stwierdzono, Finowie odmawiali współpracy na kierunku niemieckim. Z tego powodu również relacje wywiadowcze nie mogły wejść w fazę efektywnej realizacji. Helsińska misja F. Charwata nie udzieliła odpowiedzi na istotne pytanie: „czy chodziło jedynie o fińską lojalność wobec Niemiec, czy też pod osłoną odmowy współdziałania kryła się chęć ukrycia przez fiński wywiad określonych informacji, ważnych z punktu widzenia interesów strony niemieckiej”²².

W dniu 6 XII 1929 r. prezydent Finlandii Lauri Kristian Relander otrzymał polski Order Orła Białego. L.K. Relander, przedstawiciel Partii Agrarnej, został wybrany na najwyższy urząd w państwie w 1925 r. ku zaskoczeniu części fińskiej sceny politycznej. Nie był silną osobowością polityczną, skoro jego partia odmówiła mu poparcia w kolejnych wyborach prezydenckich sześć lat później²³. Jego kadencja nie zaznaczyła się szczególną intensyfikacją polsko-fińskich relacji, nie zaistniało praktycznie nic, co mogłoby uzasadniać przyznanie prezydentowi polskiego odznaczenia²⁴. Powyższy kontekst wskazuje na to, że dekoracja miała charakter wyłącznie polityczny, a jej celem była próba zainteresowania fińskiego polityka koncepcjami polskiej polityki zagranicznej na kierunku północno-wschodnim. Finowie zrewanżowali się wręczeniem polskiemu prezydentowi trzy miesiące później Wielkiego Krzyża Orderu Białej Róży²⁵, ale trudno było zauważyć zmianę w ich stosunkach politycznych z Polską.

W kreowanych przez polską dyplomację okolicznościach szczególna rola przypadła F. Charwatowi, szefowi polskiego poselstwa w Helsinkach. Chodziło o nadanie uroczystości wręczenia odznaczenia odpowiedniej oprawy propagandowej, co – jak przewidywano – mogło pozytywnie ustosunkować do Rzeczypospolitej opinię publiczną Finlandii. Z tego też powodu polskiemu dyplomacie w chwili przekazania orderu towarzyszyli członkowie poselstwa. Atmosfera spotkania była zgodna z oczekiwaniami strony polskiej. Pozytywnym zaskoczeniem był fakt, że prezydent L.K. Relander zrezygnował z wcześniej przygotowanego przemówienia, które „uznał za zbyt chłodne i uważał za stosowne dać wyraz swym uczu-

²² Janusz CZECHOWSKI, *Przesłanki współpracy wywiadów Polski i Finlandii w latach 1918–1939*, [in:] *Polski wywiad wojskowy 1918–1945*, red. Piotr KOŁAKOWSKI, Andrzej PEPEŁŃSKI, Toruń 2006, s. 225. Sprawa była o tyle istotna, że w pierwszej połowie lat dwudziestych strona polska uzyskiwała z innych źródeł informacje o sprzęcie wojskowym przesyłanym z Niemiec do ZSRR. Trasa przewozu i samo wydarzenie nie mogło ująć uwadze wywiadu fińskiego. Polski partner polityczno-wojskowy nie był o tym informowany. Por. Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie (dalej cyt. CAW), Oddział II Sztabu Generalnego, sygn. I 303.4.1759, k. 374–376, Informacja ataszatu wojskowego w Bukareszcie z 5 V 1923 r.

²³ O. JUSSILA, S. HENTILÄ, J. NEVAKIVI, op.cit., s. 147, 160.

²⁴ Pośrednio poświadczają taki stan rzeczy F. Charwat, pisząc, że udekorowanie prezydenta polskim orderem odbyło się „nie z okazji jakiejś wizyty czy traktatu, a raczej jako samorzutny odruch sympatii”. Zob. AAN, MSZ, sygn. 474, k. 19, Pismo Franciszka Charwata do ministra spraw zagranicznych w Warszawie z 18 XII 1929 r.

²⁵ R. PULLAT, op.cit., s. 78.

ciom w mniej szablonowych słowach²⁶. Co więcej: z ust prezydenta padły słowa o wspólnocie politycznych interesów Finlandii i Polski, które „we wszystkich kołach tutejszych zostały bardzo zauważone i [były – J.Cz.] komentowane²⁷. Podkreśleniem rangi uroczystości i znaczącym elementem jej oprawy był, jak pisał F. Charwat, obiad wydany w polskim przedstawicielstwie, a później koncert na cześć prezydenta Finlandii. Poseł stwierdził ponadto: „przemówienie pana Prezydenta oraz cały wieczór cechował nastrój wyjątkowej, jak na Finów, serdeczności. Prasa podała obszernie sprawozdania z przyjęcia²⁸. Warto nadmienić, że sześć lat później, 12 VIII 1935 r., F. Charwat asystował Józefowi Beckowi we wręczeniu Orderu Orła Białego kolejnemu prezydentowi Finlandii. Tym razem polskie odznaczenie otrzymał Pehr E. Svinhufvud²⁹.

Dla właściwej oceny polityki zagranicznej określonego państwa konieczne jest zrozumienie kilku istotnych czynników, które determinują poczynania władz i określają jego zewnętrzny wizerunek. Poza uwarunkowaniami zewnętrznymi, takimi jak jakość stosunków polityczno-ekonomicznych, nie tylko z najbliższymi sąsiadami, istotne są zawsze elementy współtworzące lub eliminujące wewnętrzną stabilizację społeczno-polityczną. Stabilna sytuacja wewnątrz państwa wzmacnia jego relacje w kontekście międzynarodowym. To aksjomat historii. Literatura przedmiotu bardzo często, odnosząc się do polityki zagranicznej Finlandii w okresie międzywojennym, określa różne, nakładające się na siebie punkty odniesienia³⁰ fińskich decydentów, co u zewnętrznego obserwatora mogło stwarzać wrażenie pewnego chaosu. Podkreślić jednocześnie należy, że jak dotąd nie istnieje w literaturze polskiej kompleksowe opracowanie dotyczące wpływu sytuacji wewnętrznej Finlandii na jej politykę zagraniczną, co oczywiście nie oznacza źródłowej pustki w tej materii.

Finlandia borykała się w latach 1917–1939 z wewnętrznymi problemami, które miały poważny wpływ na kierunek i jakość polityki zewnętrznej rządu w Helsinkach. Niewątpliwie takie fakty, jak wojna domowa w 1918 r.³¹, problemy z rodzimymi strukturami komunistycznymi i ruchem narodowym z Lappo³² czy wreszcie

²⁶ AAN, MSZ, sygn. 474, k. 19, Pismo Franciszka Charwata do ministra spraw zagranicznych w Warszawie z 18 XII 1929 r., k. 19.

²⁷ Ibid., k. 20.

²⁸ Ibid.

²⁹ *Oświadczenie min[istra] spraw zagr[anicznych] Finlandii po wizycie polskiej*, Gazeta Białostocka – Dzień Dobry!, nr 224 z 14 VIII 1935 r., s. 1.

³⁰ Polityka zagraniczna Finlandii w analizowanym okresie balansowała wokół współpracy z Polską i państwami bałtyckimi w budowaniu bezpieczeństwa przed ekspansją bolszewicką, aktywnej obecności w Lidze Narodów, zachowania poprawnych relacji z Niemcami, orientacji proskandynawskiej i dążenia do neutralności. Niektóre elementy wykluczały się wzajemnie. Zob. Janusz CZECHOWSKI, *Polska i Finlandia. Stosunki dwustronne w latach 1918–1939*, Toruń 2009, s. 288.

³¹ Idem, *Fińska droga do niepodległości. Polsko-fińskie stosunki polityczne na początku lat dwudziestych*, Słupskie Studia Historyczne, nr 9: 2001, s. 90–91.

³² Ruch ten narodził się w Finlandii w marcu 1930 r. w miejscowości Lapua. Działacze narodowi utworzyli wówczas organizację o nazwie „Rygigel Finlandii”, której cele skierowane były na walkę

dylematy dotyczące wyboru kierunku polityki zagranicznej w latach poprzedzających wybuch drugiej wojny światowej, miały swoje przełożenie na międzynarodową aktywność fińskich władz i podejmowanie decyzji w sprawie politycznych priorytetów.

Obecność F. Charwata w stolicy Finlandii przypadła na okres rozprawy z ruchem komunistycznym w tym kraju, z jednoczesnym ograniczeniem wpływów ruchu narodowego, działającego często sprzecznie z zapisami fińskiej konstytucji. To polskiemu posłowi przyszło w udziale prześledzić i utrwalić w dokumentach szczegółowy przebieg wydarzeń na tych właśnie płaszczyznach. W czerwcu 1930 r. MSZ w Warszawie otrzymało dwa raporty sporządzone w Helsinkach przez F. Charwata zawierające szczegółową analizę wewnętrznej sytuacji w Finlandii w kontekście społecznych niepokojów, których źródłem była ostra walka polityczna dwóch skrajnych środowisk: komunistów i narodowców, a także polityczny szantaż tych ostatnich pod adresem fińskiego parlamentu³³. Warto wyjaśnić w tym miejscu, że działacze ruchu z Lappo, wychodząc wyłącznie od haseł antykomunistycznych, stopniowo zwiększali swoje oczekiwania, domagając się „zmiany czy reformy istniejących dotychczas stosunków wewnętrzno-politycznych Finlandii”³⁴. W istocie rzeczy postulowano budowę takiego systemu politycznego, który byłby zdolny wprowadzić prawo o zdecydowanym ostrzu antykomunistycznym. Bardzo cenne, poza przedstawieniem rozwoju wydarzeń, były wnioski posła. Stwierdził bowiem: „charakteryzując sytuację wywołaną ruchem »Lappo« nie chciałbym pominąć faktu, którego znaczenie wprawdzie nie bezpośrednio, zaważy jednak znacznie na wewnętrzno-politycznym życiu Finlandii. Otóż ruch ten przyspieszył i doprowadził do dojrzałości kryzys wewnętrzny we wszystkich prawie partiach politycznych. Pomiędzy liderami partyjnymi a reprezentowanymi masami zaznaczył się głęboki rozdźwięk, który bez wątpienia pociągnie za sobą przegrupowanie wewnętrzne i wysunięcie się nowych ludzi na widownię”³⁵. Dyplomacja każdego kraju bierze pod uwagę podobne i inne informacje płynące z placówek dyplomatycznych, których pracownicy są bezpośrednimi obserwatorami zachodzących zjawisk. Wymowa analizowanego raportu F. Charwata sugerowała duże prawdopodobieństwo personalnych zmian na fińskiej scenie politycznej. Ich konsekwencją mogło być wyciszenie relacji Warszawy z Helsinkami do czasu wyłonienia i ustabilizowania się przewidywanych, nowych władz Finlandii³⁶.

z komunizmem. Zob. Janusz CZECHOWSKI, „Czerwony problem” Finlandii w latach 1918–1939 w *dokumentach Oddziału II Sztabu Generalnego WP*, Przegląd Wschodni, t. 10: 2008, z. 4, s. 1009.

³³ AAN, Sztab Główny, sygn. 616/85, k. 389–393, Raport Franciszka Charwata dla ministra spraw zagranicznych w Warszawie z 25 VI 1930 r.

³⁴ Ibid., k. 701, Opracowanie „Ruch Lappo” (bez daty).

³⁵ Ibid., k. 393, Raport Franciszka Charwata dla ministra spraw zagranicznych w Warszawie z 25 VI 1930 r.

³⁶ W rezultacie politycznych zmian premierem nowego rządu Finlandii został w dniu 4 VII 1930 r. Pehr E. Svinhufvud. Rząd ten przetrwał do 21 III 1931 r. Kolejnym premierem został Johan E. Sunila. Zob. O. JUSSILA, S. HENTILÄ, J. NEVAKIVI, op.cit., s. 368–369.

Jednym z najważniejszych zadań polskiego rządu w latach 1930–1931 były przygotowania do Konferencji Pokojowej w Genewie, której początek przewidywano na luty 1932 r. Warszawa była zainteresowana, aby w toku prac przygotowawczych wypracować jednolitą strategię wobec Związku Radzieckiego, obejmującą jego zachodnich sąsiadów. Finlandia stała się więc po raz kolejny naturalnym partnerem Polski. Żadna forma współpracy z tym krajem nie mogła się toczyć bez udziału polskiego przedstawicielstwa w Helsinkach. Jego szef, zgodnie z oczekiwaniami MSZ w Warszawie, zaangażowany był w pracę nad realizacją polskich interesów w Finlandii, preferując w pracy dyplomatycznej indywidualne spotkania i rozmowy z fińskimi decydentami³⁷. Podsekretarz stanu w MSZ J. Beck sprecyzował w maju 1931 r. w stosunku do F. Charwata trzy podstawowe zadania: 1) utrzymanie w kołach politycznych Finlandii przekonania o konieczności wspólnego frontu wobec udziału ZSRR w Konferencji Pokojowej; 2) podjęcie przez Finlandię akcji informacyjno-propagandowej na terenie państw skandynawskich (głównie Szwecji) i bałtyckich dotyczącej problemu wynikającego z sąsiedztwa ZSRR; 3) uzyskanie poparcia Finlandii dla polskich inicjatyw w Lidze Narodów³⁸.

Kiedy w sierpniu 1931 r. do Helsinek udała się polska delegacja pod przewodnictwem szefa Biura Rozbrojeniowego Tytusa Komarnickiego, Polacy spotkali się ze strony fińskiej z „chęcią i gotowością współpracy, nawet w zakresie szczegółów”³⁹. Przewodniczący polskiego zespołu z uznaniem wyrażał się o operatywności F. Charwata, podkreślając jego pomoc w pracy delegacji z Polski⁴⁰. Kwestia ta zaprzecza przynajmniej w części opinię, którą wyraził fiński minister spraw zagranicznych Antti Hackzell, stwierdzając, że F. Charwata „nie oceniano wysoko ani w Finlandii, ani w kraju”⁴¹. Natomiast zastrzeżenia Finów w stosunku do osoby polskiego posła mogły wynikać m.in. z przesłanki podkreślonej przez estońskiego historyka Raimo Pullata, który stwierdził: „Charwat angażował się w sprawy wewnętrzne Finlandii, próbując agitować prasę przeciwko ministrowi spraw zagranicznych”⁴². Niewątpliwie polski dyplomata w Helsinkach musiał dobrze wywiązywać się ze swoich zadań, skoro w związku z istotną dla Rzeczypospolitej kwestią otrzymał w grudniu 1931 r. kolejne zadanie, polegające na doprowadzeniu do wizyty w Warszawie kogoś „z wybitniejszych członków delegacji fińskiej, ewentualnie z jakimś ekspertem wojskowym [...], celem porozumienia się z naszą delegacją co

³⁷ W pierwszym kwartale 1930 r. F. Charwat spotkał się z ministrem spraw zagranicznych Hjalmarem Procopé, uzgadniając współpracę w toku prac przygotowawczych do Konferencji Rozbrojeniowej oraz z szefem fińskiego Sztabu Generalnego płk. Kurtem Waleniussem. Ten ostatni deklarował posłowi współpracę morską z Polską. Zob. AAN, MSZ, sygn. 2625, k. 69–71, Pismo Franciszka Charwata do ministra spraw zagranicznych w Warszawie z 6 III 1930 r.

³⁸ *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne. 1931*, red. Mariusz Wołos, Warszawa 2008, dok. 133, s. 341.

³⁹ *Ibid.*, dok. 222, s. 564.

⁴⁰ *Ibid.*, dok. 222, s. 565.

⁴¹ R. PULLAT, *op.cit.*, s. 32. Negatywną opinię o F. Charwacie podtrzymuje w istocie rzeczy Barbara Szordykowska. Zob. Barbara SZORDYKOWSKA, *Historia Finlandii*, Warszawa 2011, s. 273.

⁴² R. PULLAT, *op.cit.*, s. 79.

do programu i wspólnej taktyki na konferencji⁴³. Minister spraw zagranicznych August Zaleski zapowiadał także dalszą współpracę z posłem w dziedzinie prac przygotowawczych do Konferencji Rozbrojeniowej i przeforsowania w Finlandii tzw. klauzuli rosyjskiej⁴⁴. Chodziło o prawo do mniejszych zobowiązań rozbrojeniowych Polski, Finlandii, Estonii, Łotwy i Rumunii w związku z bezpośrednim sąsiedztwem ZSRR i zwiększonego tym samym stopnia zagrożenia bezpieczeństwa. Klauzula miała obowiązywać do chwili, kiedy do potencjalnych uchwał Konferencji Rozbrojeniowej nie zastosuje się również komunistyczny sąsiad.

Na polecenie MSZ poselstwo kierowane przez F. Charwata przeprowadziło w Finlandii akcję propagandową dotyczącą polskiego projektu tzw. rozbrojenia moralnego⁴⁵. Działania w tej materii, według raportu posła, przeprowadzone zostały z „wielką możliwą intensywnością”⁴⁶. Pracownicy poselstwa zamieszczali stosowne informacje w prasowych biuletynach, przeprowadzili liczne rozmowy z dziennikarzami fińskich pism. Jednakże, zdaniem F. Charwata, efekty prac nie były zadowalające, praktycznie „cała [...] prasa fińska ograniczyła się do zajęcia stanowiska ściśle referującego unikając [...] komentowania i opiniowania”⁴⁷. Pojawiające się sporadycznie opinie były utrzymane w tonie życzliwym dla polskiej inicjatywy, ale bez wiary w końcowy sukces projektu.

W dniu 19 XII 1931 r. Polska i Finlandia podpisały umowę o wzajemnej opiece społecznej dla swoich obywateli. Umowa miała istotne znaczenie. Poza kwestią merytoryczną, ważną dla Polaków w Finlandii i Finów w Polsce, istniał aspekt dodatkowy. Każde, mniej lub bardziej znaczące porozumienie zbliżało obydwaj kraje. Owo zbliżenie było znaczące o tyle, że w perspektywie mogło doprowadzić do ścisłego uzgodnienia zasad wspólnej polityki wobec wschodniego imperium, którą

⁴³ *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne. 1931*, dok. 308, s. 752.

⁴⁴ W piśmie do posła w Helsinkach A. Zaleski pisał: „w najbliższym czasie otrzyma Pan Poseł specjalne instrukcje dotyczące problemu rosyjskiego na konferencji rozbrojeniowej. W każdym razie uważam za wskazane, aby zwalczać pewne objawy defetyzmu wśród czynników fińskich co do możliwości przeprowadzenia [...] klauzuli rosyjskiej na Konferencji Rozbrojeniowej”. Zob. *ibid.*

⁴⁵ W dniu 17 IX 1931 r. rząd polski przekazał Lidze Narodów memorandum dotyczące „rozbrojenia moralnego”. Przewidywało ono m.in.: zmiany prawne w poszczególnych państwach, które umożliwiałyby kary za podżeganie do wojny; powołanie sądów, które wyciągałyby konsekwencje w stosunku do dziennikarzy za działalność publicystyczną niebezpieczną dla międzynarodowych relacji; nauczanie młodzieży w duchu pokojowych wartości; debatę w środkach masowego przekazu na temat przesłanek „rozbrojenia moralnego”. Zob. Andrzej BRZEZIŃSKI, *Maria Skłodowska-Curie a polski projekt „rozbrojenia moralnego” w Lidze Narodów (1931–1933)*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Poloniam*, vol. 66: 2011, z. 1, Sectio F, s. 126–127.

⁴⁶ *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne. 1932*, red. Krzysztof KANIA, Warszawa 2011, dok. 94, s. 238.

⁴⁷ *Ibid.*, s. 239. Komentarze były nieliczne. Jeden z tytułów pisał: „poddanie kształtowania opinii publicznej kontroli ustaw karnych jest trudne do pomyślenia w nowoczesnych państwach [...], a jakiegokolwiek ustawy »prohibicyjne«, celem poparcia tych szlachetnych zamierzeń również wydają się niemożliwe. Z drugiej strony jednak niewątpliwie rządy zainteresowane są w skierowaniu wychowania i oświaty ku międzynarodowej współpracy i zbliżeniu”. Zob. *ibid.*

strona polska była zainteresowana. Nad porozumieniem z 19 grudnia aktywnie pracował jako pełnomocnik prezydenta RP poseł F. Charwat⁴⁸.

W stosunkach między dwoma państwami ważną rolę odgrywają nie tylko oficjalne decyzje i deklaracje. W poznaniu realnego stanowiska politycznego partnera niezwykle istotne są zawsze półoficjalne i nieoficjalne wypowiedzi polityków kreujących międzynarodowe stosunki. Pozwalają one pełniej zrozumieć klimat, w jakim kształtują się kierunki zagranicznych odniesień. W tym względzie ważne bywają też nastroje społeczne. Te informacje są cenne o tyle, że stwarzają szansę wcześniejszej reakcji na ewentualny niekorzystny rozwój wydarzeń z punktu widzenia dyplomacji danego kraju. Rolą placówek przedstawicielskich jest więc także rejestracja i analiza wypowiedzi polityków w trakcie spotkań prywatnych i towarzyskich, a następnie informowanie o wnioskach przełożonych w MSZ. Zachowane w archiwach raporty płynące z Helsinek do Warszawy poświadczają, że działalność taką prowadziło również poselstwo polskie w Finlandii. W grudniu 1933 r. F. Charwat spotkał się z posłem ZSRR w Finlandii Borisem Steinem. W sprawozdaniu adresowanym do J. Becka napisał: „z uwag Steina wyczułem, że strona sowiecka patrzy na ostatnie pociągnięcia nasze w stosunku do Niemiec z większą nieufnością, niżby to oficjalnie chciała dać do poznania”⁴⁹. Polski MSZ zainteresowany był też oceną w Helsinkach porozumienia polsko-niemieckiego z 1934 r. i szerzej: także polityką Polski wobec ZSRR. Meldunki F. Charwata oparte były właśnie w dużym stopniu na analizie nieoficjalnych spostrzeżeń i uwag członków fińskiego środowiska władzy, a także na sygnałach docierających do poselstwa ze strony opozycji i opinii publicznej. W lutym 1934 r. poseł pisał: „deklaracja o nieagresji, podpisana między Polską a Niemcami, wywołała tu zarówno w kołach oficjalnych, politycznych, jak i w społeczeństwie bardzo żywe zadowolenie. Dyskusji na ten temat ze mną nie podejmowano z oficjalnej strony. [...] Rzecz ta ma jednak w rozumowaniu tutejszym pewne »ale«. Byłoby dobrze, gdyby Polska nie zmieniła swojego stosunku do Rosji. [...] Wizyta pana ministra w Moskwie [J. Beck odwiedził stolicę ZSRR w dniach 13–15 II 1934 r., wkrótce po zawarciu porozumienia z Niemcami – J.Cz.] utwierdziła tutejsze koła w przekonaniu o pewnej wspólnotcie politycznej między Polską a Sowietami”⁵⁰. Przytoczone słowa mogły być formą ostrzeżenia skierowanego pod adresem centrali w Warszawie. Polskie zbliżenie ze wschodnim sąsiadem mogło zakłócić współpracę z Finlandią, o czym świadczyły kolejne słowa szefa poselstwa: „koła miarodajne uważają za zbyt ryzykowne [...] być wciągniętym w wir wielkiej polityki międzynarodowej [...] między wielkimi państwami. Linią wytyczną dla Finlandii pozostać więc musi pewna rezerwa w stosunku do Polski”⁵¹.

⁴⁸ Dziennik Ustaw z 1932 r., Nr 64, poz. 598, s. 1246.

⁴⁹ *Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich*, t. 6: 1933–1938, opr. Euzebiusz Basiński [i in.], Warszawa 1967, dok. 89 (przyp. 6), s. 160.

⁵⁰ AAN, MSZ, sygn. 5205, k. 132, Pismo Franciszka Charwata do ministra spraw zagranicznych z 16 II 1934 r.

⁵¹ Powyższą myśl poseł uzupełnił słowami: „takie jest rozumowanie i nastawienie dzisiejszej Finlandii, które stwierdziłem na zasadzie całego szeregu rozmów”. Zob. *ibid.*

Cechą wyróżniającą raporty F. Charwata była rejestracja tych etapów fińskiej polityki zagranicznej, które w odniesieniu do Polski świadczyły o braku stabilnego kierunku współpracy. Po okresie pewnej rezerwy Finlandii wobec Rzeczypospolitej w 1934 r. rok później sytuacja uległa znaczącej modyfikacji. Przemawiając przed komisją zagraniczną Eduskunty, latem 1935 r. Antti Hackzell podkreślił, że „Finlandia uważać musi Polskę za jeden z głównych filarów swego bezpieczeństwa wobec wschodu i stąd naturalne dążenie do zacieśnienia kontaktu”⁵². Polska uważała Finlandię za naturalnego sojusznika wobec zagrożenia rosyjskiego. Nie było więc dla polskiego MSZ kwestią obojętną, jakiego charakteru kontakty na płaszczyźnie politycznej i z kim utrzymują Finowie. Dlatego też informacja przekazana przez F. Charwata o treści: „rozważana tu jest znowu sprawa oficjalnej wizyty ministra spraw zagranicznych w Moskwie”⁵³ miała odpowiedni ciężar gatunkowy.

Aktywność F. Charwata w Helsinkach miała charakter wielopłaszczyznowy. To oczywiste, że problemy natury politycznej miały swoisty priorytet. Ale kwestie społeczne i kulturalne jako element polsko-fińskich kontaktów także podlegały ocenie i komentarzom polskiego dyplomaty.

Przedstawicielstwo polskie w Finlandii pracowało nad integracją Polonii fińskiej, także przez kierowanie jej uwagi na ważne wydarzenia w kraju. Niewątpliwie śmierć marszałka J. Piłsudskiego w maju 1935 r. była bodźcem do spotkania F. Charwata z Polakami mieszkającymi w Helsinkach. W trakcie zebrania, zwołanego przez polonijną organizację Zjednoczenie Polskie, poseł mówił „o życiu zmarłego i jego dla Polski [...] znaczeniu”⁵⁴.

Polska nauka zawdzięcza F. Charwatowi wiele informacji dotyczących historii Kościoła katolickiego w Finlandii już od XVIII w. Wiedza ta jest o tyle istotna, że dotyczy religijnej mniejszości w kraju, w którym duże postępy poczyniła reformacja. Luteranie stanowili na ziemi fińskiej 98-procentową większość⁵⁵. W 1935 r. F. Charwat sporządził na potrzeby Kancelarii Prymasa Polski obszerny raport⁵⁶, w którym przytoczył podstawowe akty prawne warunkujące funkcjonowanie katolicyzmu na tym obszarze, strukturę organizacyjną, liczbę katolików i sylwetki pierwszych kapłanów. Natomiast na szczególne zainteresowanie zasługuje fakt, że we wspomnianym sprawozdaniu dotyczącym wyznawców katolicyzmu w Finlandii pojawiły się akcenty polskie. F. Charwat pisał: „należy podkreślić, że pierwsze, godne uwagi etapy rozwoju katolicyzmu w Rosji [od 1809 r. całość ziem fińskich wchodziła w skład imperium rosyjskiego jako autonomiczne Wielkie Księstwo –

⁵² Ibid., Ambasada Berlin, sygn. 69, k. 4, Pismo Franciszka Charwata do ministra spraw zagranicznych z 8 IX 1935 r.

⁵³ Ibid., k. 5.

⁵⁴ Ibid., MSZ, sygn. 150, k. 18, Opracowanie „Emigracja polska w Finlandii” (bez daty, prawdopodobnie maj 1935 r.).

⁵⁵ Janusz CZECHOWSKI, *Zarys dziejów Kościoła katolickiego w Finlandii od końca XVIII wieku do początku XX wieku na podstawie opracowania Poselstwa RP w Helsinkach z 1935 r.*, Roczniki Teologiczne, t. 55: 2008, z. 4 (Historia Kościoła), s. 5.

⁵⁶ AAN, MSZ, sygn. 2794, k. 4–16.

J.Cz.] datują się dopiero od epoki rozbiorów Polski. Do tego czasu katolicyzm był zaledwie tolerowanym wyznaniem o całkowicie nieuregulowanej sytuacji prawnej⁵⁷. Co więcej, wśród duchownych katolickich w Wielkim Księstwie Finlandii obecni byli polscy księża. Polski poseł w swoim sprawozdaniu podkreślił rolę księdza Rodziewiczza, który w 1904 r. wykazywał dużą aktywność w pracach zmierzających do usankcjonowania prawnego parafii katolickiej w Helsinkach w zgodzie z ogólnymi zasadami Kościoła powszechnego⁵⁸.

W okresie obecności w Finlandii F. Charwat interesował się promocją polskiej kultury w tym kraju, co nie było sprawą prostą wobec obecności w świadomości Finów silnie zakorzenionych wzorców kultury zachodniej⁵⁹. Zabiegał też o zainteresowanie Finów podróżami nad Wisłę, z uwagą śledził działalność założonego w 1928 r. Towarzystwa Fińsko-Polskiego (TFP), którego był honorowym prezesem. Poseł osobiście reagował na nieprawidłowości, które w tych dziedzinach zaobserwował. Wspomniane TFP przeżywało różne fazy aktywności. Szczególnie trudne były początki jego działalności, co wywoływało niepokój F. Charwata. W październiku 1930 r. dyplomata pisał: „łudziłem się nadzieją, że Towarzystwo [...] wynikło z potrzeby zacieśnienia wzajemnych stosunków, wzajemnego poznania się, stworzenia kontaktów kulturalnych i towarzyskich, i stworzenia naturalnych więzów. [...] Jeśli jednak spojrzymy na dwuletni okres istnienia [...] to musimy przyznać, że brak tam przewodniej myśli, entuzjazmu, a nawet zainteresowania dla stworzenia i przeprowadzenia jakiegoś programu”⁶⁰. Wyrażona opinia o działalności TFP pogłębiona była pytaniami posła: „dlaczego tak jest? Czy rzeczywiście Polska i Polacy nie pociągają, czy też są jakieś inne żywioły, które raczej przeciwdziałają, czy też tylko apatia, której nie umiemy zwalczyć, [...] nie umiemy znaleźć właściwego nerwu życia dla takiej organizacji?”⁶¹. Sytuacja stawała się niezrozumiała w ocenie F. Charwata wobec stosunkowo licznych podróży Finów do Polski, którzy wracając do kraju, wypowiadali pod adresem państwa polskiego wiele pozytywnych słów, aby „po chwilach pewnego napięcia uczuciowego wszystko zapadało się znowu w nicość, brak dążenia do utrwalenia nawiązanych nici, pustka”⁶².

⁵⁷ Ibid., k. 5–6.

⁵⁸ Ibid., 10–11.

⁵⁹ Matti KLINGE, *Krótką historia Finlandii*, przeł. Jarosław SUCHOPLES, Helsinki 1997, s. 129–130.

⁶⁰ Kansallisarkisto, Helsinki (dalej cyt. KA Helsinki), zespół J. Mikkoli, teczka 1, k. 117, List Franciszka Charwata do prof. J. Mikkoli z 30 X 1930 r.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid. W dalszej części poseł pisał: „Polska [...] święci w przyszłym miesiącu stuletnią rocznicę powstania listopadowego, dziesięcioletnią cudu nad Wisłą i faktycznie przykro mi, że nawet tak poważne rocznice, które i w sercu fińskim winny wywołać pewien oddźwięk, zwłaszcza w okresie wewnętrznej konsolidacji do obrony przed komunizmem i imperializmem rosyjskim, a jednak żadnego echa te rocznice nie wywołują. Przeciwnie, wysiłki ze strony poselstwa w kierunku [...] uświęcenia tych wydarzeń z przeszłości natrafiają na niewytłumaczalną dla mnie bierność. Gdzie leżą głębsze powody takiego stanu rzeczy?”. Zob. *ibid.*, k. 118.

Mimo wielu uwag krytycznych F. Charwat potrafił z uznaniem wypowiadać się o wydarzeniach, które skutecznie wzmacniały kulturalną obecność Polski na ziemi fińskiej. Kiedy jesienią 1934 r. odbyły się w Helsinkach udane uroczystości poświęcone Adamowi Mickiewiczowi, które współorganizowali Jooseppi Mikkola i jego żona Maila Mikkola (Talvio)⁶³, poseł w liście do małżeństwa Mikkola pisał: „życiwe najgłębszy szacunek dla szlachetnych myśli i wzniosłych uczuć, jakimi nacechowany jest wasz stosunek do Polski i jej kultury oraz złożyć proste, lecz gorące i serdeczne podziękowania za starania i trudy, jakich w związku ze wspianą uroczystością [...] oboje państwo tak ochoczo się podjęliście”⁶⁴.

Estoński historyk R. Pullat w cennej pracy o polsko-fińskich relacjach w okresie międzywojennym przytacza wypowiedzi i opinie zarówno niektórych polskich dyplomatów, jak i polityków fińskich o F. Charwacie jako o dyplomacie niewielkiego formatu⁶⁵. Rola dyplomaty jest zawsze funkcją polityki państwa, które on reprezentuje. Mimo oczywistej zbieżności interesów Polski z krajami wschodniego wybrzeża Bałtyku nie można z całą stanowczością stwierdzić, że ten kierunek polityki oscylował w pobliżu zagranicznych priorytetów rządu w Warszawie. Nie można też stwierdzić, że Polska czyniła wszystko, co możliwe, aby Finlandię utrzymać w symetrii do własnego kursu politycznego. Współpracowano z tym krajem, zwłaszcza po 1925 r., okazjonalnie, adekwatnie do politycznych potrzeb Warszawy. Polskie oczekiwania i deklaracje wobec Finlandii istniejące realnie nie były wspierane choćby orężem gospodarczym, o co tuż po wyjeździe F. Charwata zabiegało poselstwo kierowane przez jego następcę – Henryka Sokolnickiego⁶⁶. Ale i druga strona nie ułatwiała zadania. Polityczne niezdecydowanie w kwestii wyboru politycznego kursu w stosunkach międzynarodowych, zbyt duże z punktu widzenia interesów polskich, ukierunkowanie na Niemcy – to wszystko także blokowało osiągnięcie sukcesów w bilateralnych relacjach. Co w takiej sytuacji, w konkretnych, czasem sprzecznych uwarunkowaniach mógł zdziałać F. Charwat?

Wydaje się, że ocena jego działalności w stolicy Finlandii, z uwzględnieniem wszystkich okoliczności, nie powinna mieć negatywnego charakteru. Poseł pozostawił po sobie bogatą korespondencję dyplomatyczną. Stanowi ona dzisiaj fragment bogatej wiedzy źródłowej, wyjaśniając wiele aspektów polityki zewnętrznej

⁶³ Profesor Jooseppi Mikkola był sławistą. Pracował na uniwersytecie w Helsinkach. Interesował się językami zachodniosłowiańskimi, w tym polskim i kaszubskim. Zob. Tadeusz LEHR-SPLAWIŃSKI, *Śp. Józef Mikkola (1866–1946)*, Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, R. 40: 1947, Warszawa 1948, s. 149–150. Maila Talvio – powieściopisarka i tłumaczka literatury polskiej na język fiński. W roku 1937 r. udekorowana została Złotym Wawrzynem Polskiej Akademii Literatury. Zob. R. PULLAT, op.cit., s. 164–165.

⁶⁴ KA Helsinki (bez sygnatury), zespół J. Mikkoli, List Charwata do małżeństwa Mikkola z 14 XI 1934 r.

⁶⁵ R. PULLAT, op.cit., s. 32.

⁶⁶ Ministerstwo Przemysłu i Handlu w Warszawie otrzymało od poselstwa w Helsinkach sugestie wykonania wobec Finlandii „gestu dobrej woli”, podejmując starania zmniejszenia fińskiego deficytu w handlu z Polską. Zob. AAN, MSZ, sygn. 5826, k. 22–23, Pismo Poselstwa RP w Helsinkach do wiceministra przemysłu i handlu Mieczysława Sokołowskiego z 14 II 1936 r.

i wewnętrznej fińskiej republiki. F. Charwat promował polską kulturę, integrował fińską Polonię, kierował uwagę polskich decydentów na problemy Finlandii, które obserwował, będąc na placówce, a które determinowały fińską aktywność w relacjach z polskim partnerem. Jego działalność miała więc charakter wielopłaszczyznowy.

Po zakończeniu etapu fińskiego, już od 1 I 1936 r. F. Charwat reprezentował II Rzeczpospolitą w stolicy Łotwy, gdzie przebywał do 30 III 1938 r. Kolejny i ostatni etap dyplomatycznej służby, do chwili wybuchu wojny, stanowiła Litwa⁶⁷.

⁶⁷ *Polityka morską państw bałtyckich i skandynawskich*, s. 91.

FRANCISZEK CHARWAT – WEGE DIPLOMATISCHER AKTIVITÄT AUF DEM POSTEN IN HELSINKI (1928–1935)

Zusammenfassung

Schlüsselbegriffe: Polonia in Finnland, kommunistische Bewegung in Finnland, Nationalbewegung von Lappo, finnische katholische Kirche, Finnisch-Polnische Gesellschaft, polnische Diplomatie der Zwischenkriegszeit; Gesandtschaft

Die Anwesenheit des Gesandten Franciszek Charwat in der diplomatischen Vertretung in Helsinki fällt in den Zeitraum vom 9. August 1928 bis Ende 1935. Charwat verfügte über diplomatische Erfahrung; zuvor hatte er den polnischen Staat in Deutschland, der Ukraine und Estland repräsentiert. Nach Finnland kam er zu einer Zeit, als sich die wenig aktiven polnisch-finnischen Beziehungen auf gemeinsame Stellungnahmen zu ausgewählten europäischen Problemen beschränkten, und die Lage in der finnischen Republik weit von Stabilität entfernt war, was an den widerstreitenden Einflüssen der Kommunisten und Nationalisten lag. Eine Analyse seiner Berichte und Schreiben an die Zentrale in Warschau erlaubt den Schluss, dass sich der Gesandte im Einklang mit der politischen Linie des polnischen Außenministeriums befand und dessen Anweisungen im finnischen Abschnitt gewissenhaft umsetzte. Darüber hinaus förderte F. Charwat als Repräsentant des polnischen Staates auf vielen Ebenen polnische Akzente in Finnland, vor allem auf dem Gebiet der Kultur. Dank seiner umfangreichen Korrespondenz hinterließ Charwat einen reichhaltigen Quellenfundus zur Geschichte Finnlands und der polnisch-finnischen Beziehungen in der Zwischenkriegszeit. Seiner negativen Bewertung in der heutigen Literatur zum Trotz sind die Aktivitäten des Gesandten, seine Kompetenzen und seine Bemühungen um die Interessen der Polnischen Republik positiv zu bewerten.

FRANCISZEK CHARWAT – DIRECTIONS OF HIS DIPLOMATIC ACTIVITY
IN THE DIPLOMATIC OUTPOST IN HELSINKI (1928–1935)

Summary

Key words: the Polish diaspora in Finland, the communist movement in Finland, the national movement of Lappo, the Finnish Catholic Church, the Finnish-Polish Society, the Polish diplomatic outpost in the interwar period, diplomatic mission

The presence of an MP, Franciszek Charwat, in the diplomatic outpost in Helsinki lasted from 9 August 1928 to the end of 1935. F. Charwat had considerable diplomatic experience, for he had previously represented the Polish state in Germany, Ukraine and Estonia. He arrived in Finland at a time when the sluggish Polish-Finnish relations focused on their common attitude towards some European problems; at that time the situation in Finland was far from stable, as a result of the tensions between communists and nationalists. The analysis of his reports and letters sent to the head office in Warsaw leads to the assumption that the MP identified himself with political convictions of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Poland and executed diligently all its orders in Finland. Moreover, while representing Poland Charwat supported a multifaceted presence of Polish elements (particularly cultural ones) in Finland. Thanks to his abundant correspondence, Franciszek Charwat left rich source material referring to the history of Finland and Polish-Finnish relations during the interwar period. Although his activity received much criticism in the literature of the subject matter, his competence and attention to the interests of the Rzeczpospolita should be positively regarded.

